

**Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması
ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi
Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu**

MUHALEFET ŞERHİ

Halkların Demokratik Partisi Adına

Usule Yönelik Eleştiriler:

Komisyon, iktidar ve muhalefet partilerin önerilerinin ortaklaştırılması yoluyla kurulmuş, Partilerin çeşitli sorun tespitleri üzerinden katılım sağladığı bir Komisyondur. Buna karşın gidilecek illerin, ziyaret edilecek kurumların ve dinlenecek uzmanların tespitinde bu ortaklaşma sağlanamamıştır. Ne ziyaret edilecek illere yönelik olarak sunduğumuz öneriler, ne belirlenen iller için önerdiğimiz kurumlar listeye alınmıştır. Israrlarımız neticesinde ancak önerdiğimiz bir uzman dinlenebilmiştir. Komisyon'a, 1-2 yıldır kadına yönelik şiddet projesi yürüten, Hükümete yakın sivil toplum örgütleri çağrılmasına karşın, 1987'den beri bu konuda dünyada örnek gösterilen çalışmalar yapan Mor Çatı, önerdiğimiz halde davet edilmemiştir. Komisyon gündeminin belirlenmesinde sorumluluğun Komisyon başkanında olmasını zorunlu tutan herhangi bir düzenleme bulunmamasına karşın, başkanlık sıfatı Komisyonun demokratik işleyişinin önünde engel oluşturacak biçimde sahiplenilmiştir.

Komisyonla davet edilen uzmanların yelpazesi, konunun farklı taraflarını kapsamaktan çoğu kez uzak kalmıştır. Örneğin Boşanmış İnsanlar ve Aileleri Platformu, Babasız Bırakılan Çocuklar, Çocuksuz Babalar Derneği, Boşanmış Babalar Platformu ve boşanmış babaların sorunları hakkında uzman davet edilmiş olmasına karşın, boşanmış bir anne dinlenilmemiştir.

Komisyonun Ak Parti'li üyesi Sait Yüce'nin 18.02.2016 tarihinde Komisyon'a çağrılan uzman Hülya Gülbahar'a yönelik tutumu üzerine 24.02.2016 tarihinde tarafımızca bir soru önergesi sunulmuş ve sonraki Komisyon toplantılarında çağrılan uzmanlara yönelik bu türden bir muamele olmayacağına dair güvence talep edilmiştir. Önergemize 15.03.2016 tarihinde verilen yanıtta ise, Hülya Gülbahar'ın Komisyon'da görüşlerini dile getirdiği ifade edilmekle yetinilmiştir. Takiben Komisyon'da yine Sait Yüce tarafından, 09.04.2016 tarihli İstanbul çalışmasında Çocuk Vakfı Başkanı Mustafa Ruhi Şirin'e yapılan muameleler Komisyon'un muhalif görüş belirten uzmanlar açısından güvenli hale getirilemediğini göstermektedir. İlaveten, Sait Yüce tarafından "Sus Lan" denilerek mikrofon fırlatıldığına ilişkin basın

yansıyan iddiaların tutanaklarda yer almamış olması, Komisyonun açıklığı konusunda tereddüt yaratmıştır.

Yaklaşım Yönelik Eleştiriler:

Aile toplumsal ilişkilerin biçimlenmesi ve kuşaklar boyu aktarılmasında üstlendiği rol ile neredeyse toplumda en başat ilişkiler rejimini temsil etmektedir. Ailenin toplumsal değer ve kurumların biçimlenişinde taşıdığı bu kilit önem, onu üzerine en fazla söz söylenen ve politika üretilen yapılardan biri haline getirmiştir. Bu anlamda aile toplumun iktisadi, kültürel, siyasal kurum ve süreçlerine etki ederken, onlardaki değişikliklerden de etkilenir. Aile kurumunun taşıdığı bu güç, kurumun sürekliliğini öne çıkarmış, aile içindeki ilişkilerin demokratikliği bu sürekliliğe yapılan vurgunun gerisinde kalmıştır. Erkekse, bu sürekliliğin sağlanmasında devletin hane içindeki yürütücüsü konumunda olmuştur. Bu nedenle toplumsal ilişkilerin eşitlenmesinde, aile içinde kadının ve çocuğun konumunu güçlendirici bir yaklaşım büyük önem taşımaktadır.

Ailenin toplumsal dayanışmanın tek olanağı olarak sembolikleştirilmesi ile birlikte tercihe bağlı bir yapı olmaktan çıkma eğilimi de giderek sertleşmiştir. Modern toplumda aileye bağlı olarak tanımlanan özellikler, kişinin toplumsal anlamda makbul sayılabilmesinde bir norm halini almıştır. Bireylerin evlenme, çocuk yapma, boşanma gibi toplumsal vakalar konusundaki eğilimlerinin, diğer vakalara kıyasla daha fazla toplumsal normlara bağlı olduğunu söylemek mümkündür.

Aile cinsiyetli bir yapıdır; bu nedenle aile içi ilişkilerin de bir cinsiyetlenme süreci olduğunu göz ardı etmemek, aile içi ilişkilere dair sorunları değerlendirebilmek açısından büyük önem taşır. Öyle ki kimi çalışmalar kadın ve erkek sorununu aile üzerinden incelemeye alma gereği duymuştur. Ailenin cinsiyetlenme sürecindeki kurucu rolü, hane içinde kadın ve erkeğin cinsiyetlerine bağlı sorunlarla karşı karşıya kalabileceğinin ötesinde bir iddia taşımaktadır. Aile içi ilişkilerde ortaya çıkan değerlerin, kadınlık ve erkekliğe dair kabullerin şekillenmesinde temel bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Yukarıda sıralanan tespitler Komisyon'un odaklanması gereken eksenin aile içi ilişkilerin demokratikleştirilmesi, ailenin tercihe bağlı bir yapıya dönüştürülmesi ve aile içi sorunların vaka odaklı değil, bu vakaları ortaya çıkaran toplumsal ve politik normlar ölçüsünde yapısal analizi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak hazırlanan Raporun ruhu, sorunların tespiti ve getirilen öneriler, bu bütünsel bakış açısını ortaya koymaktan uzaktır. Bu nedenle Raporda sorunu yasal düzenlemelerle çözüme eğilimi ağır basmakta, bu yaklaşım mevcut yasaları etkisizleştiren erkek egemen zihniyet yapısını görünmez kılmaktadır. Raporda 1 sayfada ele alınan “Farkındalık ve Zihniyet Dönüşümü” sorunu, bir konu başlığı değil, Raporun tümüne yansımaları gereken bir perspektif meselesidir. Buna karşın cinsiyet eşitliği “Diğer Öneriler” başlığı altında, “Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitimler başta olmak üzere toplumu bilinçlendirecek ve farkındalık yaratacak aktivitelere önem verilmeli” şeklinde yuvarlak ve kestirme bir ifade ile ‘geçştirilmiştir’. Raporda en sık vurgulanan önerilerden biri olan aile danışmanlığında bile, profesyonellerin uzmanlığı hususunda cinsiyet eşitliği eğitimi almasına dair bir vurgu bulunmamaktadır.

Eşitsizliklerin analizinde sıklıkla düşülen hata, eşitsizlikleri normalleştiren, süreklileştiren politik ve toplumsal iklime odaklanmak yerine, bu eşitsizliklerin yol açtığı sonuçları vaka odaklı olarak ele almaktır. Böyle bir yaklaşım, ile içinde erkeğin şiddet uygulamasını alkol, öfke gibi semptomlara bağlayarak marjinalleştirme, anormalleştirme eğilimindedir. Ancak sorun yapısal bir perspektiften ele alındığında “anormallikle” ilişkilendirilen semptomun erkeklik değerleri açısından son derece “normal” olduğu anlaşılacaktır. Sorun sosyal uyumsuzlukta değil, sosyal normallikte aranmalıdır. Erkeğin şiddet uygulayarak, toplumsal açıdan konforlu bir pozisyon olan erkekliğini vurguladığı, böylelikle erkeklikten güç aldığı görülecektir. Böyle bir perspektif, aile içi eşitsizlikleri eğitim, öfke kontrolü, bağımlılık tedavisi gibi artlam niteliğindeki çözümlerden evvel, erkekliğin yüceltilmesi ve kadınlığın değersizleştirilmesi ile ilgili toplumsal normlar ve politikalarla mücadeleyi öne çıkartacaktır. Sorun ailenin demokratikleşmesi açısından ele alındığında odaklanılması gereken, aile içi eşitsizliklerin nasıl sabitleştiği ve nasıl onaylandığı sorusu olmalıdır. Rapor da göstermektedir ki, Hükümetin kadını aile süzgeci ile ele alan politikaları, bu toplumsal onayın örülmesinde etkili olmaktadır.

Bu noktada, Rapor’da sıklıkla sorun çözücü bir makam olarak önümüze konulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın, onaylanması halinde eşitsizlikleri sorun olmaktan çıkararak telkinlerin yer aldığı yayınlarına rastlanması güven kırıcıdır. Sorunun çözümünde birincil kurumlardan biri olması gereken bir Kurum, eşitsizliğin meşrulaştırılması ve eğitimler yoluyla yeniden üretimini üstlenmiş görünmektedir.

Örneğin Evlilik ve Aile başlıklı eğitim kitapçığında “Önemli olan, ilişki içerisinde eşlerin kendilerini nasıl rahat hissettiklerini keşfetmeleridir. Birbirleriyle iyi anlaşılan çiftler bu konulardaki dengeyi aralarında mükemmel şekilde kurmuş olan çiftlerdir. Evin reisinin kadın mı erkek mi olduğu ya da her iki eşin eşit güce mi sahip olması gerektiği sorularından ziyade, eşlerin bu konuda aynı şekilde düşünüp düşünmedikleri önemlidir.(s. 30, s.31)” denmektedir. Benzer şekilde “Sizin Evliliğiniz Eşitlikçi mi Geleneksel mi?” başlığı altında eşitlikçi ve geleneksel ilişki hanedeki bireylerin çalışması, ev işleri ve çocukların bakımındaki sorumluluklar açısından tanımlandıktan sonra “Önemli olan hangi ilişki biçiminin daha iyi olduğu değil, eşlerin beklentilerinin ne olduğudur. Eğer evlilik ilişkilerindeki rollerinden eşlerin her ikisi de karşılıklı olarak memnunsu bu konuda problem yok demektir (s.97)” denmektedir. Buna göre bireylerin rızası olması halinde, aile içinde şiddetin kaynağı olarak tarif edilen eşitsizliklerin meşru görülmesinde bir sakınca yoktur. Rapor boyunca yaygınlaştırılması telkiniyle referans verilen eğitimlerde öğütlenen işte budur.

Her ne kadar aile farklı cinsiyet ve yaşlardan bireyleri kapsıyorsa da, Türkiye’de politik sözün örgütlenişi “aile=kadın” denklemini pekiştirmiştir. Aile ile ilgili önerilerin kadın sorumluluğu olarak anlaşılması eğilimi artmıştır. Bakanlık tarafından verilen eğitimlerde katılımcıların çoğunun kadın olması, eğitim kitapçıklarında ailenin neredeyse erkeksiz (Örn bkz. “Fonksiyonlarını sürdüren aile, çocuğuna, gencine, kadınına, engellisine, yaşlısına sağlıklı bir ortamı sağlayan ailedir”, Evlilik ve Aile) bir birim olarak karşımıza çıkması (babanın görünmezleştirilmesi yoluyla erkeğin doğal otoritesinin sağlanması), gerek Komisyon tutanaklarında gerekse Raporda “kadınlarımız, çocuklarımız” dilinin terkedilmemiş olması bu yaklaşımın örnekleridir. Hükümet bir yandan kadın erkek eşitliğini tanımayan, kadını ancak aile içinde tanımlayan politikaları ördüğü zihniyet yapısı, bir yandan aile içi şiddeti sonlandırmaya yönelik vaatleriyle çelişki üretmekte, güven sarsmaktadır.

Sunulan yaklaşımla ilgili diğer bir eleştirimiz, Türkiye’de farklı dezavantajlı grupların sorunlarının ailenin sürekliliği hedefiyle araçsallaştırılmış olmasıdır. Engelli bireylerin sorunlarının çözümünün ailede engelli bireylerin bulunmasının boşanmalara sebep olduğu doğrudan ifade edilerek gündemleştirilmesi, kadın yoksulluğunun başlı başına bir sorun olarak ele alınmaksızın aile birliğini bozan bir unsur olarak değerlendirilmesi gibi yaklaşımlar, toplumsal değerler açısından da insan hakları açısından da kabul edilebilir değildir.

Komisyonun kendisi toplumda bir boşanma sorunu varmış intibai yarattığı halde, davet edilen uzmanlarca sunulan bilgiler aksini söylemektedir. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Komisyon'da sunulan bilgiler en az boşanmanın 1 yıldan az evli olanlar arasında gerçekleştiği yönündedir. Boşanmaların çoğu 16 ve üzeri yıl evli kalanlar arasında gerçekleşmektedir (Yasemin Esen, 02.03.2016 tarihli toplantı, s.3). Öyle ki boşananların yüzde 80'inin ebeveyn olduğu (Alanur Çetin, 28.01.2016 tarihli toplantı), çocukların varlığının boşanma için caydırıcı olamayacağı düzeyde bir çatışmanın hane içinde söz konusu olduğu gözlenmiştir. Bu durum, Türkiye'de boşanmanın çabuk alınan bir karar olmadığını, yıllara yayılmış huzursuzluğun neticelenmesi olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

Özetle, sunulan veriler, boşanmaların geçen yıla oranla yüzde 5 artmış olmasına karşın, nüfusun da buna paralel olarak artış gösterdiğini, ek olarak, boşananların da büyük bir kısmının yeniden evlendiğini göstermektedir. Alanur Çetin tarafından MERNİS verilerine dayanılarak sunulan rakamlar 18 yaş üstü nüfusun yüzde 2,8'inin boşanmış veya ayrı yaşayan kişiler olduğunu göstermektedir. Bu durumda en az bir kez boşanmış olanların oranı toplam nüfusun yüzde 4,4'üne tekabül etmektedir. Boşanma hızının binde 1.7 olarak tespit edilmiş olması, boşananların da yarıdan fazlasının yeniden evleniyor olması Türkiye'de boşanma sorununun olmadığını açıkça ifadesidir. Benzer şekilde TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı tarafından yapılan 16.12.2015 tarihli Türkiye, OECD ve Avrupa Ülkelerinde Evlenme ve Boşanma Hızları Araştırması'na göre, boşanmalar son 14 yılda 40 bin düzeyinde artış göstermişse de, bu dönemde nüfus da 11 bin kişi artmış ve üstelik evlenme hızında ciddi bir düşüş görülmemiştir (2011- 8.36, 2014- 7,80). Nitekim, Türkiye ortalamasının binde 2'nin üzerinde seyrettiği Avrupa ülkeleri arasında da düşük boşanma kategorisi içindeki ülkeler arasındadır. Komisyona yaptığı sunumunda İPSOS Araştırma Şirketi, 2023'te binde 1.93 olması tahmin edilen boşanma hızı ile Türkiye düşük boşanma hızındaki ülkeler arasında yer almaya devam edeceğini ifade ederek, boşanmanın gelecekte de bir sorun olmayacağını açıkça ortaya koymuştur. Bu veriler Türkiye'de boşanmanın değil, boşanma konusundaki tabunun sorun olduğunu göstermektedir. Komisyonda kimi uzmanlarca tekrar edilen, özellikle kırsal kesimde boşanma önündeki tabuların yıkılmasına yönelik önerilerin Raporda dikkate alınmamış olması dikkat çekicidir.

Komisyon çalışmaları açısından ele alındığında ise, Türkiye'de aileler nezdinde boşanmadan çok daha acil sorunlar olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin Adalet Bakanlığı Adli Sicil Daire Başkanı Komisyon'da yaptığı sunumda (02.03.2015 tarihli toplantı, s.6) boşanma davaları

arasında çekişmeli boşanmaların 1. sırada yer aldığına ve boşanma sürelerinin uzunluğuna dikkat çekilmiştir. Bu durum, Türkiye’de boşanmalardan çok, çatışmalı boşanma süreçlerinin sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Ailede sorun yaşanması durumunda uzmanlardan destek almak isteyenlerin oranı yüzde 3 olarak verilmiştir, İPSOS araştırmasında görüşülen bireylerin yarısı boşanma başvurusunu avukat olmadan gerçekleştirmesi dolayısıyla mağduriyet yaşadığını belirtmektedir. Dolayısıyla psikolojik ve hukuksal desteğin yaygınlaştırılması ve destekten faydalanılması ile ilgili yargıların ortadan kaldırılmasına ilişkin ihtiyacın öne çıktığı görülmektedir.

Aile ile ilgili olarak öne çıkan sorun, hane içi şiddettir. Alanur Çetin yaptığı sunumda boşanmış kadınların yüzde 74’ünün fiziksel şiddet mağduru olduğunu belirtmektedir. Evli olmayan ve evli kadınların da yüzde 35’nin şiddete maruz kalmaya devam ettiği bilinmektedir. Bu nedenle Çetin de politika önerilerinde boşanma oranlarının düşük olduğunu ifade ederek, boşanmanın toplumsal tabu olarak algılanması ve ayrımcılığın önlenmesinin, kadınların şiddete karşı korunmasının; hukuki, psikososyal ve maddi desteklerin öncelikli olduğunu vurgulamıştır.

Yine İPSOS sunumunda, kanun uygulayıcılar tarafından çalışmayan kadınlara yönelik en önemli güvencelerden biri olarak ortaya konulan mal rejiminin, boşanma davalarının sadece yüzde 3’ünde uygulandığı, özellikle çalışmayan kadınların boşanırken güvencesiz olduğu vurgulanmıştır.

Özetle aileye ilişkin sorunların gündemleştirilmesinde uzmanlarca da sıklıkla kadının ve çocuğun aile içindeki konumuna yönelik görüşler sunulmasına karşın, Rapor bütününde kadının Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve 6284 sayılı yasa ile edinmiş olduğu haklara el koyan öneriler getirmektedir.

Önerilere Yönelik Eleştiriler

Getirilen önerilerle ilgili birkaç sorun öne çıkmaktadır.

Öncelikli sorun, getirilen önerinin içine oturacağı toplumsal ve siyasal bağlamın göz ardı edilmesidir.

Türkiye kadın erkek eşitliğine inanmadığını açıkça beyan eden bir Cumhurbaşkanı tarafından yönetilmektedir. Çeşitli kamu kurumu temsilcilerinin kadın-erkek eşitliğine aykırı beyanları, hatta üst düzey yetkililerin taciz davası sanıklarının kollayan ifadeleri basına yansımaktadır. Bu koşullarda, kadınlar için geçici özel önlem içeren düzenlemeler dahi uygulanmamaktadır.

Dolayısıyla aile, güven ve birlikteliğin yaşandığı, eşitlikçi bir toplumsallaşmanın gerçekleştirildiği bir kurum olmaktan çok, aile içi eşitsizliğin üretildiği ve üzerinin örtüldüğü bir birim haline gelmektedir. Türkiye'nin imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi "kadınlar ve erkekler arasında fiili eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına yönelik şiddeti engellemede anahtar bir unsur olduğu"na vurgu yaparak, eşitlikle ilgili toplumsal ve siyasal bağlamın önemi dikkat çekmektedir

İkinci sorun hukuki süreçlerin kısaltılması iddiasıyla hukuken yetkisiz makamların yetkilendirilmesi, sürecin bürokrasiye teslim edilmesidir. Amaç hukuki süreçlerin kısaltılması ile yapılması gereken aile mahkemelerinin çoğaltılması, ihtisas mahkemelerinin sayısı, zaman ve alt yapı bakımından güçlendirilmesidir.

Diğer yandan "**ailede dini değerler**"ın ve "**Türk kültür yapısı**"nın aktarımı ile ilgili **öneriler** tekçi bir yaklaşımın ürünüdür. Türkiye'de Sünni İslam dışındaki dini değerler, Türk gelenek-göreneklere dışındaki kültürel değerler gözardı edilmiştir. İronik biçimde, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları için önerilen anadil hizmeti, Türkiye'deki farklı diller açısından gündemleştirilmemiştir. Tersine, aile danışmanlığı alanında çalışacak uzmanların 'milli kültürümüze' duyarlı olacak şekilde yetiştirilecek düzenlemelerin yapılması önerilmektedir. Ayrıca, değerler eğitimi ile ilgili olarak yapılan öneriler, Milli Eğitimin yetki alanına giren, eğitim tekeli yetkisiz kurumlara devreden düzenlemeler nedeniyle sorunludur.

Terör, yine pek çok düzenlemede olduğu gibi, asimilasyon çalışmalarına zemin oluşturan bir gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek medya sektörüne yönelik öneriler, gerekse Sayın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sema Ramazanoğlu'nun Komisyon toplantısında Aile Sosyal Destek Projesi (ASDEP) ile ilgili olarak verdiği bilgiler, bu iddiayı doğrulamaktadır. Ramazanoğlu ASDEP Projesinin "Cizre, Şırnak, Silopi ve Mardin'de olmak üzere terör mağduru 4 il ve ilçelerinde ve 11 doğu ilinde" hayata geçirildiğini, vatandaşların sorunlarının aile odaklı çözülmesinin hedeflendiğini ifade etmiştir. Özetle, ASPB ASDEP aracılığı ile Savunma Bakanlığı'nın taşeronu bir Bakanlık gibi asimilasyon çalışmalarını yürütmektedir.

Aile çoğu kadın için sadece ilişkişel değil mekansal olarak da tecrit yaratmaktadır. Bu tecridi kırmanın bir yolu kamusal alanı güvenli hale getirmek, **kadın dostu kentler** yaratmak, kadınların çalışması ile ilgili yargıları ortadan kaldırmak ve ocuk bakım hizmetlerini geliştirmektir. Ancak Raporda bu yönde bir öneri bulunmamaktadır.

Aile içi eşitsizlikler kadın açısından bakıldığında bir değersizleşme sürecine tekabül etmektedir. Bu nedenle ailedeki **kadın için, anne ve eř pozisyonlarının dışında, kadınlığın değerinin gclendirilmesi**, aynı zamanda aile içi eşitsizliklerle mücadelede atılacak adımlardan biri olacaktır. Aynı şekilde, kadınların şiddetle mücadele yöntemi olarak kendi kendilerini suçlamasının önüne geçecek çalışmalar yürütmek, suçluluk duygusunu bu açıdan ele almak gerekmektedir.

Yasal düzenlemelerle ilgili ayrıntılı önerilerin yer aldığı Raporda ocukların cinsel istismarı suçunun işlendiği evliliklerde, evliliğin 5 yıl boyunca sorunsuz ve başarılı devam etmesi halinde cezasızlık nerisi getirilmesine karşın, **evlenme yaşının 18'e yükseltilmesi** nerisinin yer almaması dikkat çekicidir. Ayrıca "sorunsuz ve başarılı" evlilik hangi kıstasa göre saptanacaktır? Aile eğitimlerini kadınların eğitimi olarak uygulayan, aileyi aile içi ilişkilerin önüne koyan bir bakış açısının bu konuda güven sağlayamayacağı açıktır.

Nafaka ile ilgili süre kısıtına yönelik düzenleme yapılması nerisi, kadınların içinde bulunduğu koşulları görmezden gelmektedir. Mevcut düzenlemede zaten kadının yoksulluktan kurtulduğunun tespiti, geçimini sağlayacak bir başkası ile yaşaması halinde Mahkeme'ye başvurarak nafakanın kaldırılması mümkündür. Uygulamada kadınların, ancak geçimlik düzeyde olan nafaka için çalışmaktan feragat etmesi ya da sırf bu nedenle yeniden evlenmekten kaçınması makul değildir.

ocuk tesliminde ASPB'ye yetki verilmesi hukuki olmayan bir merciye ocuk teslimi ile ilgili takdir yetkisi verilmesi anlamında sorunludur.

İddet müddeti ile ilgili öneriyi olumlu olmakla birlikte, iddet müddetinin tamamen kaldırılarak beyana dayalı hale getirilmesi gerekmektedir.

Medyaya yönelik olarak sıralanan 13 öneri içinde de 6284 sayılı yasa m.16'nın uygulanmasına yönelik bir öneri bulunmamaktadır. M. 16'ya göre Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar, ayda en az doksan dakika kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda

Bakanlık tarafından hazırlanan ya da hazırlattırılan bilgilendirme materyallerini yayınlamak zorundadır. Ancak 2012 yılında yapılan bu düzenleme hala yerine getirilmemektedir.

Raporda **geçici aile dağılımları** sadece TSK personeli ve devlet memurlarına yönelik düzenlemelerle ele alınmış, bu sorunun en önemli muhatabı olan mevsimlik işçiler ve işsizliğin yoğun olduğu şehirlerde yaşanan işgücü göçleri ile ilgili bir öneri getirilmemiştir.

Yaşlı bireylerin evde bakımı önerisi, yaşlıların alıştıkları koşullarda bakımını getirmesi açısından önemlidir. Ancak, bu bakımın üstlenicisi olmak durumunda kalacak olan kadın yine görünmezleştirilmiştir. Rapor, kültürel değerlerin kadının görünmez emeği üzerinden idame ettirildiği cinsiyetçi yaklaşımı, gelenekçilik örtüsüyle gizlemeye devam etmektedir.

Sosyal yardımda hak sahipliği yine aile eksenli tanımlanmaktadır. Çekirdek aileyi güçlendirmenin bir yolu olarak hane halkını hedefleyen geleneksel sosyal yardımları devreye sokulmakta, bireyin aileye olan bağımlılığını azaltan ödemelere yanaşmamaktadır. Bu nitelikteki sosyal politikaların, toplumda aile kurumuna karşı politikalar olduğunu belirtmek hatalı olur. Kadının evlilik dışında da kendini ve hanede birlikte yaşadığı diğer kişileri idame ettirebilecek olanaklarının varlığı, kadının aile içerisinde sorunlarını daha rahat ifade edebilmesini beraberinde getirmektedir. Bireyin güçlendirilmesini hedefleyen, herhangi bir iş performansı ya da teklif edilen işi kabul etme isteği beklenmeksizin ödenen bireysel, koşulsuz ve evrensel nakit gelir olarak “temel gelir desteği”¹ bir alternatif olarak karşımızda durmaktadır.

Aile konutu şerhi ile ilgili öneride kanunun en önemli özelliği “delil aranmaması” koşulu bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Uygulamada delil için konulan süre şartının giderek giderek kısalması daha büyük bir sorundur. Kadın kararı tebliğ aldığı anda zaten süre geçmiş olmaktadır. Aile konutu şerhi, işyeri değişikliği, kimlik değişikliği için zaten uygulamada hayati tehlike olmasa bile belge istenmektedir. Oysa, örneğin ısrarlı takip mağduru bir kadın, hayati tehlikesi olmadığı için tüm hayatı boyunca psikolojisi bozuk gezmeye mahkûm edilemez.

Rapor **RTÜK**'ün medya kuruluşlarına rehberlik etmesini ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak kurumsal etkisini artırmasını önermektedir. Oysa RTÜK mevcut yapısı ve işleyişi nedeniyle, demokratik bir işleyişe sahip olduğu noktasında tereddüt yaratmaktadır. En

---

¹ Temel gelir evrensel bir vatandaşlık hakkı olarak her bireye verilecek –vergi mükellefi olanlardan geri alınmak koşuluyla-düzenli bir nakit transferidir

son Beyaz Show'a canlı yayınına telefonla bağlanan Diyarbakırlı bir öğretmenin "çocuklar ölmesin" sözlerini "terör örgütünün kullandığı lisanı kullanmak" olarak değerlendirdiği için 900 bin TL ceza kestiği bir Kurum, eşitlikçi ve demokratik bir rehberliğin referansı olamaz, kanısındayız.

"Mahremiyet" iddiasıyla **aile hukukuna ilişkin duruşmaların gizli yapılması** önerisi getirilmektedir. Ancak halihazırda Medeni Kanun m. 184'e göre taraflar bunu talep edebilmekte, hakim gerekli gördüğü taktirde duruşmalar gizli yapılabilir. Topyekûn bir gizlilik önerisi yerine, aleniyetin adil yargılamanın en önemli unsurlardan biri olması hasebiyle, bu konuda tarafların bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Bu haliyle getirilecek getirilecek bir düzenleme, esas olarak kadın örgütlerinin dava takiplerini engelleyici hale gelecek, aileyi kutsallaştıran bakış açısını pekiştirecektir.

Aile mahkemesi hakim, uzman ve personelinin aile duyarlılığı olan kişilerden seçilmesi önerilmektedir. Aile Mahkemelerinin Kuruluşu Görev ve Yetki Kanunu'nun 3. maddesinde de Aile Mahkemesi Hakimlerinin tercihen evli ve çocuklu olmasına vurgu yapılmaktadır. Gerek bu düzenleme, gerekse getirilen öneri Anayasanın eşitlik ilkesine aykırıdır. Duyarlılığı sağlayacak olan, cinsiyet eşitliği bilincidir.

Raporda aile bütünlüğünün sağlanması ve kadına yönelik şiddetle mücadelede **sivil toplum örgütlerine yönelik çeşitli öneriler** getirmektedir. Ancak bu konuda öncelikli sorun şiddetin önlenmesi, kadınların ekonomik/psikolojik/sosyal açıdan güçlendirilmesi çalışmaları yürüten kadın aktivistlerin hedef haline gelmesidir. Komisyonca Hülya Gülbahar'a yönelik olarak gerçekleşen tutumda ve Ak Parti politikasına muhalif kadın örgütlerinin yapılan önerilere karşın davet edilmemesi ile kendini gösteren yaklaşım, sokakta kadın örgütlerinin basılması, yayınlarının toplatılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. En son Kürt kadınları için örgütlenme, şiddete karşı dayanışma ve farkındalık çalışmaları ile ortaklaşma olanağı yaratan Kongreya Jinen Azad (KJA) dernekleri basılmış, üyelerine çeşitli baskılar uygulanmıştır. Rapor, öncelikle bu ihlallerin önlenmesi, kadın örgütçülüğünün önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik öneriler içermelidir.

İstihdamla ilgili öneriler çelişkileri ile öne çıkmaktadır. Türkiye'de kadının istihdamının önündeki en önemli engel, defalarca çocuk bakımı olarak ifade edilmiştir. Raporda da Devlet ve işyerlerinin yaygın, ücretsiz ve ulaşılabilir çocuk bakım hizmeti sunmadığı, bu nedenle kadınların kazandıklarıyla çocuk bakımı masraflarını karşılayamadığı ifade edilmesine karşın bu sorunun çözümü önerilere yansıtılmamıştır.

Raporda cinsiyet eşitliği açısından en önemli müdahale ise **boşanma arabuluculuğu** önerisidir.

Türkiye Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) raporuna göre 145 ülke arasında 130. Sırada bulunarak cinsiyet eşitliğinin dünyada en kötü olduğu ülkeler arasındadır. SGK verilerine göre erkeklerin 9.800' ü sosyal güvenlik kapsamındayken kadınların sadece 3.500' ü bu haktan faydalanmaktadır. Türkiye'de 2010-2015 yılları arasında en az 1134 kadının erkekler tarafından öldürüldü. 2015 verilerine göre her 10 kadından 4' ü eşinden veya birlikte yaşadığı kişiden fiziksel şiddet görmüş, boşanmış kadınların ise yüzde 74' ü şiddetle karşı karşıya kalmıştır. 7 Mart 2016 tarihinde yayınlanan *TÜİK İstatistiklerle Kadın Bülteni*' ne göre Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Zaman Kullanım Araştırması, 2014-2015 sonuçlarına göre Türkiye genelinde 10 ve daha yukarı yaştaki fertlerin bir günde hangi faaliyetlere, ne kadar süre ayırdıkları incelendiğinde uykudan sonra kadınların en çok 4 saat 17 dakika ile hanehalkı ve aile bakımı faaliyetine zaman ayırdığı, erkeklerin 3 saat 58 dakika ile istihdam faaliyetine zaman ayırdığı görüldü. Arabuluculuğun getirilmek istendiği toplumsal bağlamın, kadın ve erkeğin müzakere gücü boyutundaki resmi budur.

İlaveten Adalet Bakanı Sn. Bekir Bozdağ basına yaptığı açıklamada boşanma davalarını devletin kadınla erkeğin arasına girmesi olarak yorumlarken, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sema Ramazanoğlu 24.03.2016 tarihli Komisyon toplantısında boşanma kararının sadece tarafları değil toplumu da ilgilendiren temel bir sorun olduğunu ifade etmiştir. Komisyonun Ak Parti'li üyesi Hüsniye Erdoğan da 25.2.16 tarihli toplantıda "(arbuluculuğun) sosyolojik yönünün bizim periferideki illerimizdeki (Şanlıurfa) yaşantımızda daha farklı algılandığı ve hakikaten bir işlevsellik görüldüğüne şahit olmuş olduk (Tutanak, s. 26)" demiş ve arabuluculuğun halihazırda aile büyükleri tarafından uygulandığını ifade etmiştir. Bu ifadeler boşanmalarda uygulanan arabuluculukta muhatabın bireylerden çok, fiilen aile büyükleri ve devlet otoritesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim 2012' de gündeme getirilen arabuluculuk düzenlemesini hazırlayan isimlerden biri olan Hakan Pekcanitez bile "Dünyada Arabuluculuk Uygulamaları Konferansı" nda "Özellikle söylemek istiyorum; kesinlikle bir boşanma davasına ilişkin hüküm ya da velayete ilişkin bir hü- küm arabulucunun çözebileceği bir husus değil" diyerek arabuluculuğun boşanma davalarında uygulanamayacağını açıkça ifade etmiştir.

Raporda şiddet beyanı olmayan boşanma davalarında arabuluculuğun getirilmesi önerilmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin, arabuluculuğun boşanma davalarında uygulanmasını imkansız kılması bir yana, özellikle küçük kentlerde “şiddetli boşanma” olarak ifade edilen davaların çoğunun şiddetten kaynaklanan boşanma davaları olduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Basit suçlar olarak görülen, kadınlarca da çoğunlukla bir şiddet biçimi olarak ifade edilmeyen hakaret, şantaj gibi şiddet biçimlerinin arabuluculukla çözümlenmesi daha büyük suçlara kapı aralama riski taşımaktadır. Nitekim 6284 Sayılı yasa ve İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde arabuluculuk yapmak suçtur. Fakat Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Diyanet ile yaptığı protokol ve boşanma ombudsmanlığı/kamu denetçiliği uygulamaları ile arabuluculuk devlet eliyle fiilen gerçekleşmektedir.

Kadın örgütleri yıllardır erkek şiddetinin bizzat kadının şiddet görmesi ile bitmediğini, kadının şiddetten kurtulmak için temas ettiği devletin tüm kurumları ile yeniden üretildiğinin altını çizmektedir. Bu durumun temel sebeplerinden birinin de kolluğun ve kadın danışma merkezi ve sığınaklarda çalışanların fiilen arabuluculuk ve uzlaştırıcı çalışmaları ile sürece müdahilliği olduğunun altı çizilmektedir.

Kadınların istedikleri anda erişebilecekleri, arabuluculuk için değil şiddetten uzaklaşmak için her türlü hizmeti 7 gün 24 saat alabileceği merkezlerin yaygınlaştırılmasıdır.